

Sammanfattning

Sedan 1971 har årliga undersökningar av skolungdomars alkohol-, narkotika-, tobaks- och snifvingsvanor genomförts. Undersökningarna har utförts på riksrepresentativa urval i årskurs 9. Sedan 2004 deltar även gymnasiets årskurs 2. Undersökningarna har genomförts som anonyma gruppenkäter i klassrummen. I 2008 års undersökning deltog 4 921 elever från årskurs 9 och 3 994 från gymnasiets årskurs 2. Bortfallet uppgick till 16 respektive 17 procent.

Alkoholvanorna var relativt oförändrade bland pojkarna i årskurs 9 under början och mitten av 1970-talet, medan flickorna ökade sin konsumtion under samma period. Både bland pojkarna och flickorna minskade andelen alkoholkonsumenter under större delen av 1980-talet och uppgick till ca 75 procent i slutet av det decenniet. Under 1990-talets första hälft noterades en svag uppgång av andelen alkoholkonsumenter både bland pojkarna och flickorna i årskurs 9. Därefter har andelen, med undantag för enstaka år, minskat.

Även i gymnasiets årskurs 2 har andelen alkoholkonsumenter minskat något men på en högre nivå jämfört med årskurs 9. Det var något fler alkoholkonsumenter bland flickorna 2007, men skillnaderna mellan pojkarna och flickorna var relativt små. I årets undersökning var det lika många alkoholkonsumenter bland pojkarna som bland flickorna.

Den beräknade genomsnittliga årskonsumtionen av folköl, starköl, blanddrycker, vin och sprit mätt i ren alkohol (100%) visar att sprit och starköl svarar för den största delen av niondeklassarnas alkoholkonsumtion. Folkölens andel utgjorde drygt en tredjedel av pojkarnas totala alkoholkonsumtionen vid 1990-talets slut men har sedan dess minskat kraftigt (10% 2008). Såväl pojkarnas som flickornas totala konsumtion ökade fram till början av 2000-talet. Flickornas konsumtion fortsatte att öka fram till mitten av 2000-talet, medan pojkarnas har minskat. Detta har lett till att könsskillnaden de senaste åren varit den minsta sedan 1970-talet.

Skillnaden mellan gymnasieeleverna och eleverna i årskurs 9 är störst bland pojkarna och har varit så sedan 2004. De två senaste åren har gymnasiepojkarna druckit mer än dubbelt så mycket som pojkarna i årskurs 9. År 2008 uppgav eleverna i gymnasiet en lägre konsumtion jämfört med förra året, speciellt pojkarna som hade en toppnotering på 7,6 dl förra året.

Ungefär hälften av eleverna i årskurs 9 har varit berusade. En dryg tredjedel uppger att de upplevde sin första berusning vid 14–15-års ålder, d v s någon gång i årskurs 8 eller 9. Det är mycket få elever som varit berusade före 13 års ålder.

I årskurs 2 på gymnasiet var det en femtedel av eleverna som uppgav att de aldrig varit berusade, uppdelat på kön var det något fler flickor än pojkar som uppgav detta.

Rökning var betydligt vanligare i början av 1970-talet än idag. I årskurs 9 minskade andelen rökare under 1970-talets andra hälft. 1983 ändrades rökfrågans formulering. Därefter ökade andelen rökare fram till omkring 1989, för att sedan åter minska. 1997 omformulerades rökfrågan ånyo, vilket medförde att fler uppgav att de röker. Andelen rökare var sedan relativt konstant fram till början av 2000-talet, för att därefter minska. I de senaste årens undersökningar har dock minskningen avklingat och bland pojkarna har det till och med skett en viss ökning. Fler flickor än pojkar är rökare, men ser man till den totala tobakskonsumtionen (rökning och/eller snusning) försvinner emellertid könsskillnaden.

Det är fler rökare i gymnasiets årskurs 2 jämfört med årskurs 9. Däremot är skillnaderna mellan pojkarna och flickorna vad gäller andelen rökare något mindre i gymnasiet jämfört med årskurs 9. Även på gymnasiet försvinner könsskillnaderna när man ser till den totala tobakskonsumtionen.

Andelen elever i årskurs 9 som någon gång använt narkotika minskade betydligt under 1970- och 1980-talen. År 1989 låg andelen som använt narkotika på sin lägsta nivå (3%), men ökade därefter kontinuerligt fram till år 2001 (ca 10%). Sedan dess har andelen som använt narkotika minskat och år 2008 var det sju procent av pojkarna och fem av flickorna.

På motsvarande sätt har den upplevda tillgängligheten på narkotika förändrats också bland dem som aldrig prövat. I slutet av 1990-talet och början av 2000-talet var det fler som uppgav att de haft möjlighet att pröva än det varit sedan början på 1970-talet. En minskning bland pojkarna och flickorna i årskurs 9 kan emellertid ses de senaste åren (19% 2008).

I årets undersökning såväl som i tidigare, var erfarenheten av narkotika påtagligt större i gymnasiet jämfört med eleverna i årskurs 9. Det var en större andel pojkar än flickor som prövat narkotika i gymnasiet (17 respektive 15% 2008). Andelen som uppgett att de haft möjlighet att pröva narkotika har minskat sedan 2004. Nu är det återigen ungefär lika stor andel pojkar som flickor som uppgav detta (32 respektive 31%), under 2005–2007 var det en något större andel pojkar än flickor.

Andelen elever som sniffat var under flera år i slutet av 1980-talet och början av 1990-talet tämligen stabil runt sex procent (flickorna något lägre). År

1995 hade andelen bland pojkarna emellertid ökat till tolv procent och därefter låg den kvar kring tio procent. Sedan år 2000 har värdena minskat och i den senaste undersökningen var det fem procent av pojkarna och fyra av flickorna som uppgav att de sniffat.

Sniffning är lika ovanligt i gymnasiets årskurs 2 som i årskurs 9, fem procent av pojkarna respektive flickorna uppger att de har sniffat.

I 1993 års undersökning infördes några frågor om dopning. Ytterst få av eleverna har rapporterat sådan erfarenhet. I 2004 års undersökning ändrades frågan om dopning för att enbart gälla användandet av anabola androgena steroider (AAS). Frågan är således inte helt jämförbar med tidigare år, men det kan ändå konstateras att skillnaden i svaren jämfört med tidigare år var liten och att två procent av pojkarna och en procent av flickorna i årskurs 9 uppgav att de använt AAS. I gymnasiet uppgav en procent av pojkarna och noll procent av flickorna att de använt något AAS-preparat.